

Käsityöläiset

Käsityöläisiä suvussani

Moni sukututkija on löytänyt käsityöammattin harjoittajia suvustaan ja niin niitä löytyy myös Grundsten-Valtonen-suvustamme. Menneinä vuosisatoina suvussamme on ollut maaseudun käsityöläisiä useassakin polvessa.

Laitilan Koveron Junttilan talon vävynä oli pitäjän räätäli **Johan Linden** *25.10.1778 ja †25.06.1809 Laitilan Koverossa. Hänen vaimonsa oli **Maria Johansdr. Linden e. Junttila**, *27.01.1784 Laitilassa Koveron Junttilassa ja †13.01.1866. Heille syntyi mm. tytär **Maria Johansdr. s. Linden**, *24.06.1807 Laitilan Koverossa, joka avioitui **Samuel Samuelsson Frimanin (e. Björkman, e. Seppä)** kanssa, *08.10.1813 Mynämäessä Juvan Vitiksuon torpassa ja †11.02.1868 Mynämäessä. Samuel oli Mynämäen Kivikylän Sepän talon talollinen ja seppä ja myös hänen isänsä oli seppä ammatiltaan.

Myös Mynämäen Vihtamäen Veraisten torppaa asutti sukuumme kuuluva räätäli **Johan Hellsten** *24.8.1803 ja †11.8.1889 Mynämäessä.

Monen mielestä on varmaan itsestään selvää, että pitäjässä tai kylässä on toiminut erilaisia käsityöläisiä. Nykyihmisen ajatusmaailmassa se ei tunnu lainkaan oudolta asialta, mutta näin asianlaita ei kuitenkaan ole aina ollut.

Käsityöläiset keskiajalta 1500-luvulle

Käsityöammattinharjoittaminen oli Ruotsi-Suomessa vielä keskiajalla täysin vapaata. Jokainen sai harjoittaa sitä käsityöammattia, jota halusi. Tietysti työn laatukin vaihteli käsityöläisten taitojen mukaan. Joku oli ammattilainen ja joku toinen vasta taitoja opetteleva aloittelija. Myöhemmin käsityöammatteja ryhdyttiin pitämään ikään kuin julkisina virkoina ja kuluttajille haluttiin taata kunnan laatua kohtuulliseen hintaan. Ammatinharjoittamista ryhdyttiin säätele-

mään erilaisin määräyksin ja tarpeettomaksi katsottua kilpailua poistamaan.

Koska suomalaiset käsityöläiset eivät osanneet 1500-luvulla hienoja keskieurooppalaisia renesanssihenkisiä käsityömalleja, joita harvalukuinen Suomen porvaristo ja aatelisto halusivat, tuotiin heidän välityksellään Suomeen kymmeniä ammattitaitoisia käsityöläisiä, taiteilijoita ja rakennusmestareita Itämeren ympäryksistä. Näillä oli täällä palveluksessaan suomalaisia oppipoikia, jotka ulkomaalaisten mestareiden opissa omaksuivat uusia taitoja. Näin Suomessakin alettiin valmistaa lasi-ikkunoita, kaakeliuunia, keramiikkaa, kultaesineitä ja hienoja silkki- ja samettipukuja.

Kohti säänneltyä ammatinharjoittamista

Keski-Euroopasta levisi ammattikuntakäsitys myös Suomeen. Saman ammatin harjoittajat pyrittiin saamaan yhdenvertaisiksi keskenään ja kunkin käsityöalan harjoittaja sai hoitaa vain omaan ammattikuntaansa kuuluvia töitä. Jotta käsityöammattia saattoi harjoittaa oli liityttävä ammattikuntaan. Kuningas Kustaa Vaasa pyrki keskittämään käsityöammatit kaupunkeihin ja järjestämään ne ammattikunnittain. Kunkin ammattikunnan johtoon oli v:n 1546 määräyksellä valittava oltermanni – ammattikunnan vanhin, jonka tehtävänä oli valvoa käsityöläisten työtä. Jos kaupungissa ei ollut jonkin alan ammattikuntaa, sen alan mestarin oli kuuluttava joko naapurikaupungin tai Tukholman ammattikunnan jäsenistöön, kunnes omassa kaupungissa oli riittävästi (3) saman alan mestareita ja ammattikunta voitiin perustaa omaan kaupunkiin.

Ammattikunnilla oli alakohtaiset säännöt, joilla rajoitettiin ammatinharjoittajien määrää, mistä raaka-aineita saa hankkia ja millä hinnalla tuotteita ja palveluja saa myydä. Säännöillä pyrittiin varmistamaan sekä tuotteiden että ammatinharjoittajan ammattitaidon tietyn tasoinen laatu ja toisaalta myös ammatinharjoittajan mahdollisuus riittävään elantoon. Säännöt olivat kilpailua rajoittavia ja usein niiden

noudattamisesta riideltiin sekä ammattikuntien sisällä että eri ammattikuntien kesken jopa niin, että asioita piti käsitellä raastuvanoikeuksissa ja jopa valtiopäivillä.

Yleinen kaikkia koskeva säännöstö on v:lta 1621 ja vanhimmat alakohtaiset ammattikuntasäännöt Suomessa ovat vuodelta 1625 oleva Turun räätäleille laaditut säännöt ja neljä vuotta myöhemmin laaditut säännöt suutareille.

Oppipojasta käsityömestariksi

Myös harjoittelijoita ja oppilaita koskevista asioista annettiin määräyksiä ammattikuntien säännöissä.

Ammatinharjoittamiseen oikeutettu käsityöläinen sai palkata vain oppipoikia ja kisällejä. Käsityöläinen saattoi palkata rajoittamattoman määrän vain alle 15-vuotiaita apulaisikseen, mutta vanhemman apulaisen palkkaamiseen tarvittiin kihlakunnan-oikeuden lupa.

Käsityöläisen taival itsenäiseksi ammatinharjoittajaksi oli pitkä ja usein vaikea. Ennen kuin käsityöläinen sai käsityömestarin oppiarvon ja oikeuden itsenäiseen ammatinharjoittamiseen hänen oli oltava ensin oppipoikana 3-5 vuotta, jonka jälkeen hän saattoi kisällinäytteen kera tehdä anomuksen ammattikuntakokoukselle saadakseen kisällikirjan. Jos ammattikuntakokous katsoi oppilaan täyttävän kisällivaatimukset ja että alalle tarvitaan lisää kisällejä, se myönsi hänelle kisällikirjan. Hänen oli sen jälkeen kierrettävä harjoittelevana kisällinä vielä epämääräisen ajan eri mestareiden opissa.

Kun kisälli oli saanut tarpeeksi harjoittelua ja kerännyt työnantajiltaan suosituksia, hän saattoi anoa mestarin arvoa maistraatilta edellyttäen, että ammattikunta puolsi asiaa. Ammattikunta viime kädessä ratkaisi tarvitaanko alalle uusia mestareita. Siksi suuri osa kisälleistä ei koskaan saanut mestarinarvoa.

Vuosina 1621 – 1680 käsityöammattia sai harjoittaa virallisesti vain kaupungeissa. Maaseudulla sen harjoittaminen oli kiellettyä lukuun ottamatta kartanoita ja linnoja, jotka saivat pitää luonaan käsityöläisiä. Vasta 1700-luvulla tuli mahdolliseksi hakeutua maaseudulle pitäjänmestariksi. Lupaa anottiin maaherralta, kun ensin oli saatu pitäjänkokoukselta puoltava lausunto, jossa todettiin ammatinharjoittajan tarve ja kyseisen henkilön sopivuus ammattiin. Aluksi tämä oikeus koski vain muutamia ammattialoja ja maaherra ratkaisi kulloinkin ammatinharjoittamisen tarpeellisuuden ko. pitäjässä. Vuodesta 1802 maaseudulla sai harjoittaa vain räätälin, suutarin, muurarin, lasimestarin ja sepän

ammattia. Myöhemmin maaseudulla sallituiksi tulivat myös satulaseppien, puuseppien ja nahkurien ammatit.

Ammattikunnat käyttivät valtaansa rajoittaa mestareiksi pääsemistä ja siksi monet kisällit eivät koskaan saaneet mestarin oppiarvoa vaikka he täyttivätkin ammatilliset pätevyysvaatimukset.

Tätä epäkohtaa koitettiin poistaa ammattikuntasäännöllä v.1720 heikolla menestyksellä. Kisällit perustivat omia ammatti-yhdistyksiä ja koittivat ajaa etujaan myös lakoin. Epäkohdat, erilaiset ristiriidat, mestareiksi pääsyn vaikeus, ammattikuntien sulkeutuneisuus ja teollinen kehitys 1860-luvulla johtivat vähitellen tapahtuvaan ammattikuntalaitoksen hajoamiseen vuosina 1858-1879. Virallisesti se lakkautettiin 1868. Maaseudulla käsityöammatinharjoittaminen vapautettiin 1859, lukuun ottamatta kulta- ja hopeaseppiä ja tinanvalajia.

Käsityöammattista teollisuuteen

Käsityöammatteja oli vuonna 1781 Suomessa noin 50 ja ammatinharjoittajia on laskettu kaupungeissa olleen tuohon aikaan 354, joka oli yli kaksi kertaa kauppiaiden määrä. Käsityöläisten määrä kasvoi huomattavasti 1800-luvulla. Vuonna 1820 lukumäärä oli jo 10 300 ja v.1860 määrä oli noussut 17 300:aan, joista suutareita ja räätäleitä oli n. 5000 ja seppiä 2600 ja puuseppiä 1270.

1860-lukuun saakka Suomessa ei ollut käsityöläisten kanssa merkittävästi kilpailevaa kulutustavateollisuutta, vaikka teollisuustyöntekijöitäkin oli tuolloin jo noin 12 000 ja teollisuustuotannon arvo kaksinkertainen (2,8 milj. hopearuplaa) käsityön jalostusarvoon verrattuna. 1860-luvulta lähtien teollisuustuotannon ja käsityön jalostusarvojen ero kasvoi nopeasti ja Suomi alkoi siirtyä teolliseen tavarantavalmistukseen.

Kun vertaamme nykypäivän EY-Suomea aikaisempien vuosisatojen ammattikuntasäännön ohjaamaan Suomeen voimme havaita tiettyä yhtäläisyyttä. Kun hallitsija virkamiehineen laati lakeja ja asetuksia säädelläkseen käsityöammatinharjoittajien tarjoamien palveluiden ja tuotteiden laatua kuluttajien eduksi, toteutuu tänä päivänä sama asia erilaisten direktiivien ja standardien ohjaamana. Kilpailurajoituksista sen sijaan nykypäivänä pyritään eroon.

Mikko Laihonon

Lähteet:

Sirkka Karskela: Sukututkijan tietokirja, Jyväskylä 1987.
Suomen Historian Pikkujättiläinen, WSOY 1987.
Mauno Valtosen ja Mikko Laihosen sukuselvityksiä.